

UNIVERZITET CRNE GORE

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

ISPITIVANJE JAVNOG MNJENJA

VII TEMA 11. I 12. ČAS

DR ZLATKO VUJOVIĆ

Metodi

Metodi se uobičajeno dijele na dvije velike grupe:

(a) tzv. **eksplorativne** (lat. eksploracija - ispitivanje, istraživanje, pregled) metode koji na osnovu neposredno izvršenih orijentacionih operacija ili na osnovu misaono-logičnih operacija nastoje - na osnovu neke logične sheme i metodoloških procesnih standarda - da otkriju pravilnosti i povezanosti u situacijama, drugim riječima shematizirati neku situaciju (funkcionalno, morfološki ili po valencijama).

(b) **praktične metode** kao postupke realizacije, odnosno izvršenja neke prethodno zadate sheme (zadate naučno ili tradicijom).

Metodi prikupljanja činjenica: posmatranje / opservacija; analiza sadržaja; anketa; intervju / ispitivanje; mjerenja; statistički metod; eksperiment.

Posmatranje/opservacija

- Najstariji metod u nauci uopšte;
- Postupak usmjerenog prikupljanja informacija na bazi organizacije perceptivnih sposobnosti jednog odnosno većeg broja subjekata;
- Neposredno praćenje pojave (npr. život u određenoj grupi);
- U naučnom smislu posmatranje se razlikuje od svakodnevne aktivnosti po tome što se radi o planskom i sistematičnom postupku;
- Posmatranje treba razlikovati od opažanja, odnosno percipiranja u tom smislu što je posmatranje organizovano opažanje (najčešće u svrhu prikupljanja naučnih odnosno kritički ferifikovanih podataka) s kojim se selektivno izabira samo dio percipiranog materijala kao relevantan. Metodološko određenje obrasca selekcije konstitutivan je čin svake posmatračke tehnike, a sastoji se u definisanju planu posmatranja.

Plan posmatranja

- a. Definiciju vremenskih granica posmatranja i prostornog obima;
- b. definiciju predmeta posmatranja i jedinice posmatranja kao i jedinice bilježenja (npr. predmet posmatranja može biti grupa, jedinica posmatranja pojedini članovi, a jedinice bilježenja neko njihovo ponašanje kao što je uzimanje riječi u diskusiji);
- c. razradu liste indikatora koji služe kao kriteriji klasifikacije jedinica bilježenja u pojedinu posmatranu dimenziju;
- d. izrada sistema bilježenja (protokoli, posmatračke liste), trening i ujednačavanje rada posmatrača u posmatranju i bilježenju.

Vrste posmatranja

- S obzirom na stepen kontrole nad uslovima u kojima se odvija posmatrani proces: prirodna; laboratorijska (eksperiment).
- S obzirom na to da li je posmatrač otkrio svoju aktivnost: otkriveno, prikriveno.
- S obzirom na učešće posmatrača u posmatranom procesu ili grupi:
  - posmatranje bez učestvovanja gdje posmatrač ostaje sasvim po strani od toka događaja u posmatranom procesu ili grupi;
  - posmatranje sa učestvovanjem gdje se posmatrač prihvata određenog stepena učešća u životu grupe
  - posmatranje preko posrednika (učesnika u grupi odnosno procesu);

Posmatranje sa učestvovanjem: Metod posmatranja prenet je u sociologiju iz etnologije i kulturne antropologije. Primjenjuje se naročito u istraživanju zatvorenih malih grupa (delinkventi; vjerske sekte i sl.). Smatra se najtežim oblikom prikupljanja činjenica jer zahtijeva od istraživača da sačuva objektivnost, a to znači da ima određen stepen distance i odsustvo emotivne identifikacije.

Pozitivne strane i teškoće metoda posmatranja

• Teškoće i ograničenosti metoda posmatranja:

- Primjena je ograničena prvenstveno na aktuelne, sadašnje događaje a ne mogu se posmatrati protekli događaji;
- Posmatranje je usmjereno prije svega na spoljašnje strane pojave - unutrašnje, intimne, psihičke strane pojava teže se otkrivaju;
- Posmatranje je u odnosu na neke druge metode prikupljanja činjenica često spor metod, odnosno zahtijeva mnogo vremena;
- Nije moguće posmatrati: tajne grupe, povjerljive događaje i sl.;
- Kod prevashodno pozitivnih struktura ponekad je teško otkriti latentne uzroke koji kasnije mogu bitno uticati na karakter pojave;

• Pozitivne strane:

- Pruža neposredne podatke, odnosno neposredni uvid u osnovna svojstva i dimenzije posmatrane pojave;
- Adekvatno je vezano za tok događaja i pruža mogućnost za bilježenje grupne dinamike.

Analiza sadržaja

Metodološki postupak razvijen u društvenim naukama, koji je u stvari poseban oblik kvantitativnog karaktera, a primjenjuje se prvenstveno za otkrivanje društvenih aspekata ljudske komunikacije. (Razvili su ga naročito američki sociolozi Berelson, Lazarsfeld i Levin);

Ograničava se na analizu eksplicitnih, manifestnih značenja sadržaja u komunikaciji posredovanoj masovnom sredstvima opštenja (pisani i elektronski mediji), ali to ne znači da se na mogu analizirati i latentna značenja i implikacije poruka;

Mora biti objektivna što podrazumijeva standardizaciju postupaka i mogućnost provjere rezultata (precizno navođenje izvora);

Mora biti sistematična, što se obezbjeđuje zasnivanjem iztraživanja na hipotezi i sistemom kategorija za klasifikaciju koja se primjenjuje u prikupljanju podataka (broj kategorija se obično kreće od 4 do 10);

Jedinice analize mogu biti riječi, fraze, imena, simboli, ali isto tako i sintagme, pojmovi, cjelovite poruke, pa i čitavi napisi;

Mora da zahvata samo kvantitativnu stranu problema.

Posebno je interesantna u proučavanju procesa političke socijalizacije.

Omogućuje obradu mnoštva podataka, udovoljuje kriterijima pouzdanosti i valjanosti, ne iziskuje kontakt s ispitanicima.

Posrednim zaključivanjem, moguće je obuhvatati i publiku (auditorijum) i komunikatore (stvaraoce poruka).

Anketa

Anketa je istraživanje provedeno na većem broju ljudi izabranih strogim postupcima uzorkovanja (reprezentativnost uzorka - stratifikacija uzorak), koje se provodi u svakodnevnim životnim uslovima, na osnovu jasnih, standardizovanih postupaka podvrgnutih kvantitativnim mjerenjima.

Odgovara se na pitanja postavljena u upitniku koja su nesugestivna, jasna i kratka, sa ne mnogo alternativa;

Odgovori mogu biti otvoreni i zatvoreni;

Anketar može da pomaže ispitaniku - pruža odgovarajuća obrazloženja i stimuliše ispitanika;

Poštanska anketa; Telefonska anketa

Anketarska greška (dobar izbor anketara, kontrola, sadržinska i logička kontrola - ponavljanje ispitivanja - provjera anketiranja ...);

Primjeri primjene ankete: Osnovni razlozi primjene u analizi političkih procesa:

1. omogućava predviđanja i djelovanja na političko ponašanje;
2. analiza podataka omogućuje dobijanje psiholoških podataka: percepcija, stavova, motivacije, a koji su važni da bi se moglo djelovati na buduće političko ponašanje,
3. daje podatke na individualnom nivou, tako se mogu uočavati promjene u zavisnim varijablama, s obzirom na više ili manje izolovane karakteristike ispitanika.

Operacionalizacija zavisnih i nezavisnih varijabli.

Intervju

U sociologiji se razvio kao metod prikupljanja činjenica pod uticajem dostignuća psihologije, kao i zahtjeva komercijalne prirode, naročito u istraživanju javnog mnjenja;

Ograničenja i poteškoće:

- Ispitanicima se prilazi kao posmatračima posebne vrste, a valjanost iskaza ispitanika je veoma ograničena;
- Informacije koje se dobijaju imaju karakter stavova, mišljenja i podatke o informisanosti ispitanika;
- S obzirom da se ne odvija spontano, može da ograniči pouzdanost dobijenih podataka.

Strukturisani intervju - unaprijed strogo utvrđeni plan - pitanja unaprijed postavljena (formulisana) a isto tako i ponuđeni odgovori (postojanje upitnika, što zapravo predstavlja Anketu);

Nestrukrisani intervju - ispitanika i ispitivač imaju veći stepen slobode u razgovoru. Ova vrsta intervjea pogodna (kao pilot istraživanje) za kasniju izradu anketnog upitnika.

Usmeni i pismeni intervju;

Intervju pojedinaca - intervju grupa

Kod intervjuja grupe treba razlikovati intervju vođen nakon diskusije i spontan intervju.

Mjerenja

Sociometrija, u najširem smislu, predstavlja niz tehnika koje se koriste u kvantitativnoj analizi psiholoških karakteristika grupe, u prvom redu u procjenjivanju afektivnih odnosa među članovima grupe i određivanju socijalno- emocionalne strukture grupe.

- Jakob Moreno tvorac sociometrijskog testa;
- Kriterijum sociometrijskog izbora označava onu aktivnost na osnovu koje se vrši izbor (druženje, saradnja, rad na zajedničkom poslu, itd.)
- Dobijeni rezultati mogu se iskazivati na tri načina: a) Grafički, b) Tabelarno i c) Matematički.

Najpoznatiji grafički prikaz rezultata sociometrijskog istraživanja - sociogram . Sociogram je mapa ili dijagram koji konkretno pokazuje broj valenca (pozitivnu ili negativnu vrijednost) mjerenih interakcija u grupi.

- Sociometrija, danas, nalazi svoju primjenu isključivo na planu harmonizacije mikrosocijalnih odnosa.
- Putem sociometrijskog testa pripadnici grupe po različitim kriterijumima biraju uslove pod kojima optimalno mogu da doprinesu uspjehu grupe, pri čemu svaki pojedinac treba da ima slobodu izbora a time i najveće zadovoljstvo od svog i grupnog uspjeha.

Statistički metod

Kvantitativni metod koji služi prvenstveno za prikupljanje, obradu i analizu podataka o pojavama koje su promjenjive i imaju masovan karakter.

Eksperiment

Analitički postupak za proučavanje uzročnih odnosa.

Eksperimentalna grupa - grupa pojedinaca na koju se djeluje tzv. eksperimentalnim činiocem (čije se dejstvo na grupu želi utvrditi) koja se pojavljuje u okviru eksperimenta kao načina prikupljanja činjenica.

Uzorak:

Dio jedinica osnovnog skupa o kojima se prikupljaju informacije koje će poslužiti da se donese sud o osnovnom skupu. Da bi sud o osnovnom skupu bio što tačniji potrebno je da uzorak bude reprezentativan.

Reprezentativnost uzorka osigurava se pravilnim izborom jedinica iz osnovnog skupa.

Reprezentativni uzorak - uzorak čiji je sastav sličan sastavu osnovnog skupa iz kojeg je izabran. Uzorak koji nije reprezentativan naziva se selekcioniranim ili pristranim uzorkom.

Po načinu formiranja uzorci se dijele na:

---

1. Jednostavne slučajne;
2. Stratifikovane i
3. Višeetapne.

Jednostavni slučajni uzorak: Uzorak u kojem su jedinice izabrane tako da je svaki element osnovnog skupa imao jednaku mogućnost (vjerovatnost) da uđe u uzorak. Slučajnost izbora elemenata u uzorku postiže se upotrebom tablica slučajnih brojeva. Ovakav uzorak osigurava objektivnost i reprezentativnost, a procjena karakteristika osnovnog skupa temelji se na zakonima teorije vjerovatnoće.

Stratifikovani uzorak: Uzorak odabran iz osnovnog skupa koji je podijeljen u odgovarajući broj homogenih djelova, koji se zovu stratumi (slojevi). Ovakav tip uzorka prikladan je u slučaju velike varijabilnosti osnovnog skupa. Sam postupak diobe osnovnog skupa naziva se stratifikacija. Kao osnova za stratifikaciju mogu poslužiti različiti kriterijumi, kao npr. administrativno-teritorijalne podjele. Iz svakog stratuma mora se u uzorak izabrati barem jedna jedinica.

Višeetapni uzorak: Uzorak u kojem se jedinice uzorka izabiru u više etapa. U prvoj etapi u uzorak se slučajno izaberu statističke skupine, koje se zovu primarne jedinice izbora. Iz tako odabranih jedinica ponovo se biraju statističke skupine nižeg ranga, koje se zovu sekundarne jedinice izbora. Takav postupak se produžava sve dotle dok se za jedinicu izbora ne dobije osnovna statistička jedinica.

Tipovi uzoraka

Kvotni uzorak: Vrsta stratifikovanog uzorka gdje se izbor pojedinaca koji ulaze u uzorak ne vrši prema slučajnom izboru već prigodno. Stratumi uzorka (formirani prema relevantnim osobima populacije npr. pol, obrazovanje, zanimanje i sl.) se određuje s kvotom, tj. s brojem, pojedinaca koji treba da posjeduju svojstva koja karakterišu stratum.

Zonski uzorak: Kvotni uzorak za koji je prostorno određeno područje iz kojeg se mogu izabirati pojedinci koji ulaze u uzorak.